

ethos. Dat ethos zal het niet vinden in de beregelingen van Maastricht, en al evenmin in de culturele beslotenheid van zijn eigen grenzen. Dat ethos staat in het teken van een radicale, onsentimentele, a-politieke ethische verantwoordelijkheid voor de ander.

Wat betekent het te behoren tot een volk? Dat lijkt de vraag die de Europeaan wanhopig zoekt te beantwoorden. In zijn lezing in de Muntchouwburg over culturele minderheden in Europa verwijst de Franse filosoof Alain Finkielkraut naar een discussie tussen de Joodse filosoof Hannah Arendt en de Joodse geleerde Gershom Scholem. Scholem verwijst Hannah Arendt in een van haar boeken een te weinig aan 'liefde' voor de Joodse Staat. Hannah Arendt antwoordt daarop dat zij inderdaad nooit liefde gevoeld heeft voor de Joodse staat, noch voor enige andere staat, of volk, of collectiviteit, of groep. Liefde is een emotie voor personen. Je kan niet van een volk of een land houden, aldus Hannah Arendt, alleen van je vrienden. De rol van het hart in de politiek is zeer

discutabel. Tegenover haar volk, haar traditie, zet zij een andere emotie: dankbaarheid. De nationale identiteit, de traditie, behoren tot de orde van de gave, van hetgeen gegeven is. Het is een gave waarvoor we dankbaar moeten zijn. Die gave (van het Judaïsme) is voor Hannah Arendt geen substantie, maar een mysterieus toebehoren (aan de Judaïteit). Identiteit wordt daardoor een vorm van openheid. De gave en de dankbaarheid staan diametraal tegenover ieder totalitarisme, waarin alles mogelijk is omdat niks onafhankelijk is van de wil. De gave wordt afgewezen en van dankbaarheid is geen sprake.

'Ik behoor niemand toe. Ik leef buiten de vier elementen, ik ben slaaf van hemel noch aarde. Door heden en verleden stroom ik verder, veranderend als een rivierbedding.' (Roemi)

Erwin Jans

Over Vlaanderen, autisme en autonomie

Deze lezing zou eigenlijk gegeven moeten worden door een Vlaming in Tadjikistan om aan de mensen ter plaatse te vertellen hoe het hier in Vlaanderen gaat. Dit is een veel gevaarlijker onderneming dan daarnet (de lezing van Faroech Kasim voor een Vlaams publiek, nvdr.): u weet allemaal waar het over gaat, dus u kan de zaak mee beoordelen. De Duitse filosoof Ernst Bloch beweerde dat we met een minimum aan inductieve logica wél enigszins zekere uitspraken kunnen doen over het verleden. In elk geval over het eigen verleden. En dat we op grond daarvan de mogelijkheid hebben om iets over de richting van de toekomst te zeggen. Maar we weten absoluut niets over wat hij 'Das Dunkel des gelebten Augenblicks' noemt, het duister van het moment waarin wij leven. Je zou deze uitspraak over de tijd ook op de ruimte kunnen toepassen. Over verre en minder verre landen kunnen journalisten, etnologen en antropologen relatief ware dingen vertellen: feiten en analyses, die dan door andere feiten en analyses geverifieerd of gefalsificeerd kunnen worden. Maar wat weten we eigenlijk over onszelf? Het is interessant dat de Duitse filosoof Ernst Bloch hier ter sprake komt. Bloch was een in Duitsland geboren en opgevoede Jood, die vanwege zijn opinies en/of ras (allebei in zijn geval) driemaal tot ballingschap gedwongen werd. Tijdens de eerste wereldoorlog

vluchtte hij als overtuigd antimilitarist en pacifist naar Zwitserland, onder de nazi-periode werd hij als Jood en als marxist met de dood bedreigd, en na jaren de gevierde filosoof in de DDR te zijn geweest werd hij, 80 jaar oud, nog eens uit het land verdreven waarvoor hij in 1946 bewust had gekozen. De vraag is dus: hoe Duits is nu die Bloch? En waarom zou een dergelijke vraag hem verbazen? Hij was in Duitsland geboren als zoon van een Duits ambtenaar; hij studeerde aan een oerdegelijk Duits gymnasium, aan een reeks van Duitse universiteiten; hij sprak en schreef een schitterend Duits en was als geen ander vertrouwd met de Duitse klassieke schrijvers, schilders en musici. Als marxist was hij een internationalist, als Jood voelde hij zich verbonden met de eeuwenoude profetische traditie van de Bijbel tot de ketterse sektes van de zestiende eeuw. Maar als Duitse professor verlangde hij van zijn studenten - waaronder mezelf - dat ze uiteraard de eigen nationale culturele traditie zouden kennen, waarderen, verrijken, en als intellectuelen zouden doorgeven.

Schamele Vlamingen

In feite, en dat zou natuurlijk leuk zijn, kan ik hier nu mijn voordracht als beëindigd beschouwen, omdat ik, nu meer dan drieëntwintig jaar in het buitenland, nog steeds niet begrijp waarom Vlamingen zoveel moeite

hebben met de erkenning van hun eigen identiteit. Een kleine groep is er als het ware door geobsedeerd en reageert dan ook als een opgewonden verzameling van Beroepsvlamingen (met hoofdletter) met een heel beperkte intellectuele horizon. In het kader van deze uiteenzetting noem ik hen de Vereniging van Vlaamse Autisten, de VVA. Al kan ik zonder moeite veel lelijker namen verzinnen. Daar ik hun houding echter als een ziektebeeld interpreteer, is er geen reden tot onnodige polemiek. Dat deze autisten vooral in het conservatieve reactionaire of eerder rechtse kamp te vinden zijn - en links en rechts hebben hier zowel te maken met sociale, economische, als etische vragen - is gedeeltelijk te wijten aan de specifieke geschiedenis van deze regio, en niet noodzakelijk aan hun hypernationalisme.

Tegenover deze autisten dan staan de Schamele Vlamingen. In de tijden van voor het Tweede Vatikaans Concilie waren de Schamelen arme mensen die zich schaamden voor hun armoede en dus door liefdadige ijverars moesten worden opgespoord. De Schamele Vlamingen van vandaag zijn de landelijke intellectuelen, die zich om voor mij onverklaarbare redenen tegen hun toevallige geboorte afzetten. Ik heb nog onlangs iemand horen zeggen (ik zal haar naam niet noemen): 'iemand zei tegen mij: "jij bent te intelligent om Vlaams te zijn"'. Dat vond ze een compliment. Dat klinkt als Mercier: 'Un être intelligent n'est pas Flamand'. Ik vind dat merkwaardig: een Vlaamse schrijfster die heel fier zei dat iemand gezegd had dat ze te intelligent was om Vlaams te zijn. Gedeeltelijk is dat een overblijfsel uit het Belgische verleden toen geestigheden als 'Un être etc...' nog niet als racistische praat ontmaskerd werden; en voor een ander gedeelte is het een gevolg van het onverwerkte intellectuele masochisme ten aanzien van de Nederlander, naar wie de Vlaming kwispelend placht op te kijken. Verder worden deze Schamele Vlamingen nog in hun schamelheid versterkt door hun verkeerd begrepen internationalisme, dat niet heeft ingezien dat locale, regionale en nationale verscheidenheid de enige voedingsbodem zijn voor een levende internationale cultuur. Tussen Autisme en Schamelheid staat Autonomie als Aristoteles' juiste midden tussen de twee extremen. Ik zal het eerst hebben over autonomie, dan over autisme.

Autonomie

In een cultureel-politiek geladen debat volstaat het jammer genoeg niet terug te grijpen naar objectieve semantische definities, omdat iedereen toch al weet wat je